

Під час уроку вчитель може застосовувати різні методи та методичні прийоми, зокрема, метод порівняння. Він застосовується вчителем під час уроку для виявлення паралелей та загальних закономірностей. Не варто заглиблюватися у науковий дискурс детально (враховуючи вікові особливості учнів), але необхідність донести до учнів загальну етичну проблематику, залучити їх до процесу співпереживання. Є потреба розглянути правове підґрунтя геноциду, проаналізувати положення Конвенції та інших правових актів щодо Голодомору в Україні.

Застосування порівняльного методу є доцільним при співставленні реакції міжнародної спільноти на Голодомор 1932–1933 рр. та на штучні масові голоди 1921–1923 рр., 1946–1947 рр., а також у порівнянні зі штучним масовим голодом у Китаї. Слід звернути увагу учнів на висновки Міжнародної Комісії з розслідування Голоду в Україні, акцентуючись на взаємозв'язку економічної, соціальної та національної складових у політиці Кремля щодо України. В результаті, вчитель підведе учнів до висновку про взаємопереплітіння національної та соціальної складових Голодомору-геноциду.

Рекомендуємо обрати для перегляду фільм «Страх і надія. Український Голодомор і американська політика». Реж. В.Кіпіані. Країна виробництва: Україна.

Хронометраж: 49 хв.

URL:<https://holodomormuseum.org.ua/film/neznaniy-golod/> та за підсумками перегляду провести обговорення за наступним планом:

1. Чому світ, знаючи про загибель мільйонів українців в УСРР, так довго мовчав?

2. Як американець з Джеймс Мейс відкрив очі на правду про Голодомор і чого це йому коштувало.

Наприкінці уроку має бути сформульовано висновок, що Голодомор став злочином геноциду проти української нації.

УДК: 37. 016: 94 (477) “19”

Щур Ю.І.

кандидат історичних наук, старший викладач
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ ХХ СТОЛІТТЯ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В ШКОЛІ

***Анотація.** Стаття присвячена проблемі ознайомлення учнів старших класів з історією українського визвольного руху ХХ століття на уроках історії в школі, зокрема «вимушеного» ігнорування його регіональних аспектів. Таким чином, український визвольний рух характеризується як*

явище локального, а не всеукраїнського характеру. Автор, виходячи з власного досвіду, вносить пропозиції щодо вирівнювання тематики в рамках шкільної програми.

Ключові слова: Друга світова війна, Запорізька область, Організація українських націоналістів, український визвольний рух.

У шкільній програмі для 10 класу на вивчення історії України в роки Другої світової війни відведено 8 годин. За цей час передбачено ознайомити учнів із ключовими проблемами: початком війни загалом та німецько-радянської зокрема; окупацією та рухом Опору; звільненням території України. Тут же актуалізовано проблему «ціни Війни» та запропоновано здійснити краєзнавчу експедицію для ознайомлення із пам'ятками рідного краю, які присвячені подіям війни.

Що стосується проблеми українського визвольного руху, автори програми пропонують звернути увагу на наступні аспекти: розкол в ОУН (Андрій Мельник та Степан Бандера); проголошення Акту відновлення Української державності 30 червня 1941 р. у Львові; Поліська Січ Т. Боровця – Бульби; Українська повстанська армія, постать Р. Шухевича; українсько-польське протистояння; Українська головна визвольна рада [1, с. 11-12]. Зрозуміло, що в досить невеликі часові рамки 8-ми годин на всю велику тему важко виокремити більше проблем. Однак, такі узагальнення залишають повністю проігнорованою тему українського визвольного руху, в першу чергу – діяльність ОУН на території конкретних регіонів. Більше того, саме такий підхід чітко локалізує цей рух як явище більш притаманне Західноукраїнським землям. Курс «Історії рідного краю», який раніше входив до шкільної програми, міг би вирівняти ситуацію, однак виведений в кращому випадку на рівень факультативу (гуртка).

Кращою є ситуація у навчальних закладах, які мають можливість забезпечити факультативне вивчення проблеми українського визвольного руху ХХ ст. Протягом 2018-2020 рр. за погодженням з дирекцією КЗ «Запорізька спеціалізована школа-інтернат II-III ступенів «Січовий колегіум» Запорізької обласної ради автор був залучений до навчального процесу в якості запрошеного лектора. Таким чином, учні 10 та 11 класів колегіуму мали можливість прослухати частину авторського курсу «Запорізький край у процесах модерного державотворення». Повній реалізації навчального плану завадили карантинні обмеження, які стали причиною призупинення роботи запрошеного лектора, однак лише на час дії карантину. В подальшому робота з навчальним закладом буде продовжена.

Робочий навчальний план подібного курсу розрахований на 10 годин. Такої кількості часу, однозначно недостатньо щоб ознайомитися з матеріалом за майже 100 років, особливо за умови здійснення візуалізації описуваних подій з використанням фото та відео матеріалів (документів). Однак, саме така сітка курсу зумовлена, перш за все, бажанням не

перевантажувати учнів. Запропоновані блоки тем виглядають наступним чином:

1. Українська революція на Запоріжжі 1917-1921 рр.
2. Антирадянський спротив в регіоні у міжвоєнний період (1921-1939 рр.).
3. Зародження націоналістичного руху на Запоріжжі у 1939-1941 рр.
4. Похідні групи ОУН та створення націоналістичного підпілля (др. пол. 1941 – поч. 1942 рр.).
5. Підпілля ОУН у боротьбі з нацистським та радянським тоталітаризмом на території Запорізької області (1942-1945 рр.).
6. Боротьба радянським органів державної безпеки з українським націоналістичним рухом на Запоріжжі у 1945-1960 рр.
7. Запорізька область у 1960-1970-х рр., форми та прояви спротиву.
8. Відродження української державності.
9. Запорізький вектор трьох революцій: на граніті, Помаранчевої та Гідності.
10. Запорожці – борці за незалежність України.

Для висвітлення зазначених проблем автором використовуються власні наукові напрацювання [2-4], а також праці відомого запорізького історика Федора Турченка [5-6].

Аналіз доступної на сьогоднішній день літератури, наукових досліджень та опублікованих джерел, засвідчує, що подібна програма може бути адаптованою для будь-якого регіону Наддніпрянської України. Досить непогано опрацьована тема історії українського визвольного руху у XX столітті майже в усіх областях, а найбільше у Дніпропетровській, Донецькій, Сумській, Харківській [7].

Інакшою виглядає ситуація коли відсутні можливості проводити факультативні заняття. За таких умов необхідно «втискувати» матеріал, на розгляд якого необхідно щонайменше 4 години (теми 3-6 плану факультативного курсу), у відведені уроки. Очевидно, щоб висвітлити проблему регіонального аспекту українського визвольного руху періоду Другої світової війни, а саме його націоналістичного напрямку, треба буде зменшити акцентування на загальних питаннях.

На нашу думку, у двох-трьох реченнях можуть бути висвітлені такі проблеми як розкол в ОУН (утворення організацій, популярно званих ОУН-м та ОУН-б) й проголошення Акту відновлення Української державності 30 червня 1941 р. у Львові. Ці пункти у коротенькому висвітленні можуть бути вступом (передмовою) для наступної важливої проблеми. Ми вважаємо, що доречно буде більш глибоко зосередитися на історії діяльності Похідних груп ОУН й відповідно створення мережі у кожній конкретній області. Також не зайвим буде згадати під час вивчення історії Української повстанської армії не лише про польсько-український конфлікт, але й про створення та діяльність відділів УПА на Наддніпрянщині, зокрема на Правобережжі [8].

Пропонуючи зміни, необхідно пропонувати й шлях їх реалізації. Зокрема, в питанні джерельного забезпечення висвітлення проблеми українського визвольного (націоналістичного) руху. В умовах коли звичним явищем стає формування електронних бібліотек та архівосховищ, джерела та наукові дослідження стали доступними в мережі Інтернет. Наприклад, значний корпус матеріалів пропонують сайти «Діаспоріана» [9], «Чтиво» [10], а також «Електронний архів українського визвольного руху» [11], не кажучи вже про сайти фахових історичних видань та академічних історичних установ.

Протягом останніх кількох років автор має за честь бути в складі журі регіонального етапу Всеукраїнської краєзнавчої акції учнівської молоді «Українська революція: 100 років надії і боротьби». Із прикрістю зауважимо, що з усього загалу робіт, які подаються на конкурс, лише дві-три мають справжню вартість і є за фактом науково-пошуковими. Більшість робіт виконані в низькій якості і, на наше переконання, все це є відгомном недостатньої уваги до регіональних аспектів історії України ХХ століття, зокрема українського визвольного руху.

Список використаних джерел

1. Історія України. Всесвітня історія. 10-11 класи : навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення 10.02.2021).
2. Щур Ю. «Будь перший в боротьбі і перемогах» : український націоналістичний рух на Запоріжжі (1920-1950-ті рр.). Київ : Українська видавнича спілка ім. Ю. Липи, 2016. 172 с.
3. Щур Ю. ОУН на території Запорізької області. 1940-1945. Документи і матеріали. *Літопис УПА. Бібліотека. Т. 14*. Торонто ; Львів : Видавництво «Літопис УПА», 2018. 648 с.
4. Щур Ю.І. Українська революція на території Запорізької області (1917-1921 рр.). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2018. Вип. 51. С. 64-77*.
5. Турченко Ф.Г. Запоріжжя на шляху до себе... : минуле і сучасність в документах та свідченнях учасників подій. Запоріжжя : Просвіта, 2009. 368 с.
6. Турченко Ф.Г. ГКЧП і проголошення незалежності України : погляд із Запоріжжя. Запоріжжя : Просвіта, 2011. 132 с.
7. Діяльність Організації Українських Націоналістів на Сході України. Збірник статей. Дніпропетровськ : Східноукраїнський дослідницький центр «Спадщина». 2010. Кн. 1. 132 с. ; 2019. Кн. 2. 224 с.
8. Щур Ю.І. «На грані двох світів» : український націоналістичний рух на Наддніпрянщині (1920-1955 рр.). Запоріжжя : Просвіта, 2011. 200 с.
9. Діаспоріана : електронна бібліотека. URL: <https://diasporiana.org.ua/>
10. Чтиво : електронна бібліотека. URL: <https://chtyvo.org.ua/>

11. Електронний архів українського визвольного руху. URL: <http://avr.org.ua/>

УДК: 37. 013. 8: [37. 016+378. 016]: 94

Янченко Т. В.

доктор педагогічних наук, доцент
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ

***Анотація.** У статті окреслено історико-педагогічний досвід використання засобів музейної педагогіки в освітньому процесі та їх потенціал у контексті реформування сучасної освіти. Подано дефініцію поняття «музейна педагогіка» та визначено напрями використання засобів музейної педагогіки в сучасних закладах загальної середньої та вищої освіти. Наведено приклади використання засобів музейної педагогіки у процесі викладання історії у закладах освіти м. Чернігова.*

***Ключові слова:** музейна педагогіка, засоби музейної педагогіки, викладання історії, заклад освіти, освітній процес.*

Реформування сучасної української освіти, її входження в європейський соціокультурний простір передбачають модернізацію організації освітнього процесу у закладах загальної середньої та вищої освіти. Особливо актуальним є пошук нових форм, методів і засобів навчання історії, оскільки перед нею як навчальною дисципліною висуваються завдання формування громадянських компетентностей, національної свідомості, патріотизму, поваги до загальнолюдських цінностей та інших якостей, важливих для особистості, яка живе в сучасному суспільстві. Одним із таких інструментів модернізації викладання історії у закладах освіти є використання засобів музейної педагогіки.

Питання розвитку музейної педагогіки як науково-практичної галузі та напряму співпраці музейних установ і закладів освіти висвітлюються у публікаціях Л. Гайди, О. Караманова, Р. Маньковської, О. Міхна та інших науковців.

Музейна педагогіка – це науково-практична педагогічна галузь, що охоплює організаційно-методичні засади та зміст взаємодії музейних установ і закладів освіти з метою формування мотивації й інтересу до навчання здобувачів освіти, їх загальнокультурних компетентностей та розширення освітнього простору. Використання засобів музейної педагогіки є сучасною